

KÓHALMI BÉLA

1884—1970

Századunk első éveiben tavasztól-őszig vasárnaponként, egy törekeny termetű, fúrge mozgású, csillogó szemű, fiatal fővárosi díj-nok könyvekkel a hóna alatt Király utcai albérletli szobájából neki-indult a Városligetnek és ott késő alkonyatig olvasott. A József-fiuárvaház neveltje volt, így került érettségije után a fővároshoz és magányos volt; nem volt családja, barátja. A könyvekkel társal-gott, és mert fogékony és jóra hajló volt esze, szive és szinte ve-le született bámulatos iráskészsége, írni kezdett. A fiatal KÓHALMI Béla, körülnézve a világban, hajlamánál fogva, és mert az erkölcsi talaj, amelyből gondolatai, érzelmei, indulatai fakadtak, szilárd volt és élete végéig rendithetetlen - köziró lett.

A második reformnemzedék folyóirata, a Huszedik Század jelentet-te meg először írásait; szerkesztője JÁSZI Oszkár figyelt fel első-nek KÓHALMI Béla tehetségére. Baráti körébe hívta, így szűnt meg ma-gánossága, és ebben a körben ismerkedett meg SZABÓ Ervinnel, itt jött létre közöttük az a mély, baráti szövetség, amely későbbi élet-utját döntő módon meghatározta.

SZABÓ Ervin 1904-ben vette át a főváros kis szakkönyvtárának ve-zetését, hogy azt nyilvános könyvtárrá fejlessze. Maga köré gyűjtött néhány fiatal tisztviselőt, tudóst, tanárt, akiket a könyvtáros mes-terség perspektívái lelkesítettek és akikre semmi vonzerőt nem gya-koroltak a Városháza karrier-lehetőségei. Így jellemzi KÓHALMI Béla azt a könyvtárosi együttest, melynek 1909-ben ő is egyik tagja lesz, és amely olyan tudatos célokat tűzött maga elé, mint "jó közönség-szolgálatall mind több és több barátot szerezni a könyvtárnak, elér-ni, hogy Budapest közönsége megépíttesse a hozzá méltó nagyvárosi könyvtárat." A nagy könyvtáros nemzedékhez tartozott és a SZABÓ Ervin köré csoportosuló könyvtárosok, akik KÓHALMI Bélának munkatársai voltak - mint GÁRDONYI Albert, ENYVVÁRI Jenő, STAINDL Mátyás, BASCH Imre, BRAUN Róbert, PIKLER Blanka, MADZSAR József és köztük a leg-jobb barát és harcostárs, DIENES László - azonban nemcsak azt tűzték ki célul, hogy a könyvtárügy terén a haladottabb nyugati kapitalista államokban elért eredményeket hazai földbe átplántálják, hanem magu-kévvá tették SZABÓ Ervin tudatos politikai célját is, mely ezt a mun-kásság és parasztság élethez és művelődéshez való jogának elismerte-tése érdekében kívánta megvalósítani.

E felismerés egyik döntő fontosságú alkotóeleme az a SZABÓ Ervin-i megállapítás, hogy "a könyvtár proletárolvasóinak semmivel sem alacsonyabbrendű a könyvszükséglete, mint a művelteknek."

A kitűzött célokhoz való rendíthetetlen hűség, a célok eléréséhez szükséges erkölcsi bátorság, a tudomány és a tudományok művelői iránt érzett őszinte tisztelet KÓHALMI Béla sokszínű egyéniségének azok a vonásai, amelyek könyvtárpolitikai, könyvtárosi, oktatói és elméleti munkásságának töretlenségét, csodálatos megújulóképességét, egész egyéniségének fejlődését megmagyarázzák.

Természetes tehát, hogy azon az új életet ígérő tavaszon - 1919-ben - DIENES László mellett a Magyar Tanácsköztársaság helyettes könyvtárügyi politikai megbízottja, elindítója és részese azoknak a ma is példaképpül szolgáló kezdeményezéseknek, merész terveknek, melyek célja könyvtári eszközökkel megnyitni a dolgozók előtt a műveltség tényleges megszerzésének lehetőségét. KÓHALMI Béla, a könyvtári szervezet és szolgáltatások szükséges megújítása mellett - őreá nagyon is jellemző módon - felelősséget érez a magyar kulturális építésének megőrzéséért, tiszteli és elősegíti azok munkáját, akik ezen fáradoznak. Így kap főbibliográfusi kinevezést a retrospektív nemzeti bibliográfián dolgozó PETRIK Géza, ezért fordít gondot arra, hogy gróf APPONYI Sándor zavartalanul dolgozhassék és páratlan Hungaricagyűjteményét ne veszélyeztessék, ezért részesül védelemben minden fontos magyar könyvgűjtemény. Örösi volt a feladat, amelyet DIENES László, KÓHALMI Béla és munkatársai magukra vállaltak. A teljes program - melyet DIENES László már 1918-ban előkészített - végrehajtása talán évtizedeket vett volna igénybe. Arra, hogy milyen lelkiülettel vállalta KÓHALMI Béla ezt a feladatot, talán legjellemzőbb emlékező kijelentése: a proletárdiktatura utolsó napjaiban, amikor már elkerülhetetlennek látszott az összeomlás, úgy dolgoztak, mintha még évek állnának rendelkezésre.

A Tanácsköztársaság bukása után emigrációba kényszerült és 1934-ben tér haza. A jó könyvtáros - KÓHALMI Béla szerint - az enciklopedikus műveltségű, az aktualitás iránti érzékkel rendelkező ujságíróra hasonlít leginkább. Mivel ezek a tulajdonságok benne maradéktalanul megvoltak, az emigráció évei alatt és itthoni kényszerű állástalansága idején ezeket értékesítette. Hírlapíró, képszerkesztő, rádió-ujság és lexikonszerkesztő. Nagyobb, jelentősebb munka elvégzésében meggátolták életkörülményei, csupán 1937-ben jelenik meg az olvasmányélmény nyomait kutató, 1915-ben kiadott munkájának, a Könyvek könyvének új változata, az Új könyvek könyve.

KÓHALMI Béla munkája, egyénisége túl hatvanadik évén, a felszabadulás után teljeseedik ki újból és nő jelentőségében. Valóban felszabadulásunk után lelte meg "honját a hazában". Mint ujságíró kezdi el működését a Szabad Nép kulturális rovatánál, de hamarosan ismét a felszabadult Magyarország könyvtárügyének megújításában vesz részt. DIENES László mellett a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár aligazgatója, 1948 után az Országos Könyvtári Központban, majd az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozik. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a

Könyvtártudományi Tanszék megalakulása - 1948 - óta tanít, 1956-tól 1962-ben történt nyugdíjaztatásáig egyetemi tanár, 1954-től haláláig a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottságának elnöke, a hagyományokban gazdag legrégebbi magyar könyvtárügyi folyóirat, a Magyar Könyvszemle főszerkesztője, és megalakulása óta tevékenyen részt vesz az Országos Könyvtári és Dokumentációs Tanács munkájában. A felszabadulás utáni magyar társadalom és kormányzat KÓHAIMI Béla munkásságát nagyra becsülte. Jele ennek a "tudományok kandidátusa" fokozat elnyerése, az 1956-ban neki ítelt Kossuth-díj, a magas kormánykitüntetések, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének díszelnöki tiszte.

E tisztségek, címek és kitüntetések nem csupán a régen végzett uttörés elismerését jelentik. Tevékeny, elmélyülő, alapos munkát végző, a jó ügyért és teljesítményekért, derék emberekért a maga csendes módján lelkesedni tudó, saját munkáját szerényen értékelő ember volt ezek birtokosa.

Oktató munkája uttörő jellegű volt. Szellemének bámulatos frissesége képessé tette arra, hogy felismerje a tudományos tájékoztatás egyre növekvő jelentőségét. Egyetemi előadásaiban elsőként és példamutató módon, marxista módszerekkel elemezte a bibliográfiai tevékenység fejlődésének művelődéstörténeti jelentőségét és hívta fel a figyelmet az irodalom regisztrálásának, elemzésének korunkban betöltött szerepére. Ilyen szándékkal analizálta a tájékoztatás műszereit, megnyitva az utat a tudományos tájékoztatás bonyolult problémáinak megértéséhez. Hetvenedik életévén is tul van már, amikor felfigyel a tájékoztatás gépesítésével, legkorszerűbb módszereivel kapcsolatos problémákra és azokban elmélyedve vállalkozik azok ismertetésére. 1961-ben megjelent egyik legjelentősebb tanulmányában, melynek A bibliográfia rangemlése címet adta, egyetlen tudományterület, az irodalomtudomány szempontjából tette vizsgálat tárgyává a szakirodalom regisztrálásának korszerű formáit, hangot adva annak a meggyőződésének, melyhez kora ifjúsága óta hű maradt, hogy a könyvtári és tájékoztatási munka értelmet csak akkor kap, ha kapcsolatait a szaktudományokkal a legszorosabbra fűzi.

A könyvtári munkának ilyen értelmezése tette lehetővé számára, hogy hallgatói előtt a könyvtári és dokumentációs tevékenység közötti kapcsolatokat, a két tevékenység közötti eltérést világosan megfogalmazza; a bibliográfiai munka lényegének korszerű felismerése pedig lehetőséget nyújtott számára e tájékoztatási műszer sokrétű változatainak beható tudományos vizsgálatára.

Gondosan és megszívlelendő módon a mult tapasztalatait és a szaktudományok szükegleteit mérlegelve igyekezett kijelölni azokat a feladatokat, amelyek felszabadult hazánkban könyvtárainkra, a tudományos tájékoztatás intézményeire és munkásaira várnak. E mellett tanuszkodnak azok a kezdeményezések, melyeket mint a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtörténeti és Bibliográfiai Bizottságának elnöke képviselt; a külföldi folyóiratok központi címjegyzékének létrehozására irányuló törekvések, a SZABÓ Károly-féle Régi Magyar Könyvtár megújításának támogatása, a Magyar Könyvszemle akadémiai folyóirattá való átalakulása és tartalmának ennek megfelelő átformálása.

A mult tapasztalatainak mérlegre tételét két nagyszabású munkában végezte el. A Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulójára 1959-ben jelenik meg a Tanácsköztársaság eszméihez való hűségének bizonyítéka, az egyéniségéhez oly szorosan hozzátartozó tiszteletadás a régi harcostársaknak, a 133 nap egész művelődéspolitikáját tudományos pontossággal tükröző munkája: A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye és az ezt kiegészítő dokumentumgyűjtemény. Tul van már a nyolcvanon, amikor megírja 1967-ben megjelent munkáját: A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban. 1945-1965.

Visszapillantás ez, az előzmények számbavétele a megtett ut összefüggéseket kereső, bíráló rajza. Ez a munkája tul annak tudományos értékén, melyet az érte elnyert Akadémiai Nagyjutalom jelez, KÓHALMI Bélának, az embernek is arcképe. Humánus, emberszabású mércét állított fel itt is, mint mindenben, így mérlegelte a husz év alatt megtett utat. Nem teoretizált, hanem a kiszolgált szaktudomány követelményeihez méri a husz év alatt nyújtott szolgáltatásokat, azok előzményeit. Örömmel mutat rá az eredményekre, elhamarkodott, elvtelen intézkedéseket bírál, de nem von felelősségre senkit. Ilyen is volt az a nagyon szeretetreméltó ember, aki január 10-én örökre eltávozott tőlünk.

Azok közé a ritka emberek közé tartozott, akiket nagylelkűnek lehet nevezni. Aki baráti érzelmeket váltott ki belőle, ahhoz mindig hű maradt, még ha utjaik el is váltak. Így történhetett, hogy a Tanácsköztársaság funkcionáriusa hűséges maradt JÁSZI Oszkárhoz, a Huszedik Század íróihoz, tudósaihoz és régi pályatársaihoz. A jó ügy érdekében végzett teljesítményt oly mértékben becsülte, hogy minden személyes sérelmet félretéve, szinte konokul harcolt annak megbecsüléséért.

Közvetlen volt és emberi; tanári szobájának, Vadász utcai otthonának ajtaja mindenki előtt nyitva volt. Nem volt privilégium barátjának lenni, környezetéhez tartozni. Halkan beszélt. Nagyon kellett rá figyelni és aki figyelt, nem fogja őt elfelejteni. Mindnyájunk tanítója volt.

Szentmihályi János